

Summehand

~~100~~
~~100~~

M-s. 201
3.

295.

Contenta

1. In epistola Pauli cap. XII - XVII
2. De justificatione (tr. per spiritum)
3. De Thadisyssida
4. Casen de homologia Thomea
5. Tahmatter de syncretismo philosophia et theologia revelatae
6. Lipp de non temere abrogandis pericopis
7. Pratzke de modo agendi cum iis qui fidem non sentiunt.
8. Baumgarten de forma proi a Christo sumta.
9. Muntzenbecher in Varia loca V. T.
10. De Christo Phosphoro nostro
11. De justificatione hys. p. p. (7. n. 2)
12. W. A. Jeller defensio inspirationis divinae veterum sc. contra entusiasmum pa-
eticum.
13. De offensione diaboli coponitur piorum denegata.

L. A. v. Maagß
1795.

10

DE
CHRISTO
PHOSPHORO NOSTRO

AD LOCOS LVC I, 78. 2 PETR I, 19.

APOC XXII, 16.

ITEM DE

DEO PHOSPHORO
PROFANARVM GENTIVM
PROGRAMMA

SACRO CHRISTI NATALITIO

A R S C I S I O C C L V

IN ACADEMIA IVLIA CAROLINA

P P

HELMSTADII

TYPIS B P P SCHNORRII

ACAD TYPOGR

CHRISTO
NOSTRO
PROGRAMA
CHRISTO NATALITIO
IN ACADEMIA IVIA CAROLINA

III

ACADEMIAE IULIAE CAROLINAE
PRORECTOR
IO. CHRISTIANVS WERNSDORF
ELOQV' ET POES' P' P' O
ET ORDINIS PHILOS' H' T' DECANVS
CIVIBVS ACADEMICIS
S' P' D

I

racuider imminentem iam, et conspicuis declaratum signis, promissi aduentum Messiae Zacharias, diuino afflatus spiritu, et summae salutis, nunc expectandae, affluentiam, coelesti excitatus gaudio, declarat his uerbis: *ἔπεσθη αὐτῷ ἡμᾶς ἀνατολὴ ἐξ ὄψεως*, Luc. I. 78. Verba sunt egregii intellectus, atque tum diuinitatem uenturi Messiae, indicant, tum salutis gaudiique plenissimam eius apparitionem esse innunt. Per *ἀνατολὴν* hic non plagam, seu partem coeli, qua Sol oritur, sed eum ipsum, qui oritur, intelligi, per se patet. Sunt, qui purant uerba haec respicere ad locos Zachariae cap. III, 8, et VI, 12, quibus Messias appellatur *ΠΝΥ*, ideoque *ἀνατολὴν* conuertuntur *germen*. Sed licet *germen*, radix uel uirga frequenter dicatur Seruator in V. T. atque in ipsis allegatis locis Zachariae *δὲ LXX το Lemach* conuertant per *ἀνατολὴν*, perspicue tamen e consequentibus

bus huius loci uerbis intelligitur, uocem *ἀνατολή* germenis uel uirgae sensu non poni, sed potius metaphoram desumi ab ortu Solis uel siderum. Dicitur enim, nos uisitasse orientem ex alto, ut illustraret eos, qui sedent in tenebris et umbra mortis. Malim igitur, hoc loco respici ad ea V. T. uaticinia, quibus natalis Messiae, similitudine ab ortu Solis uel siderum petita, describitur. Et certe uti uox *ΠΠ*, quae proprie ortum siderum notat, de aduentu Christi humano usurpatur Mal. IV, 2: Ies. LX, 1, 2, sic etiam graecum *ἀνατελλειν* natiuitatem eius exprimit Hebr. VII, 14: *ἐξ Ἰσραὴ ἀνατεταλλεν ὁ Κυριος ἡμῶν*. Itaque ἡ *ἀνατολή* h. l. idem est ac ὁ *ἀνατελλων*, et Christus nascens Soli orienti comparatur. Huic uero appellationi adeo geminum coniunctumque est elogium *ΦΩΣΦΟΡΟΣ*, quo Seruatorem nostrum ornat S. Petrus Epist. II, cap. I, 19, ut uerba Lucae paulo accuratius consideranti non possit non in mentem uenire. Et *Φωσφορος* quidem Graecis subinde ipse est Sol oriens, quod Suidas monet: *Φωσφορος, ὁ το Φως ἀνατελλων, ὁ ἡλιος*. Sed sensu magis proprio stellae lucidae et matutinae competit, quae Solem orientem praecurrit, et diem annuntiat. Et quo magis intelligamus, Christum a Petro cum stella matutina comparari, ipse Seruator uocabulum *τὸ Φωσφορον* interpretatur, dum in Apocalypsi Ioannis, XXII, 16 de se praedicat: *ἐγὼ εἰμι ὁ ἄσπρη ὁ λαμπρος καὶ ἐξ ὄρθρινος*. Mihi uero ista appellatio tam ampla et magnifica, tam uero ad memoriam nati Seruatoris, cui iam sacra facimus, pie religiosaeque recolendam accommodata uisa est, ut cum feriae Christi natalitiae more sollempni et scriptione publica indicendae essent, uix alio in argumento operam me melius positurum existimarem. Etenim huius imaginis, qua tanquam *Φωσφορος* nobis Christus sistitur, ea species atque uis est, ut Christi nascentis aeternam excelsamque maiestatem, et salutarem Filii Dei aduentum excellenter ob oculos ponat. Scilicet ἡ *ἀνατολή* ἐξ ὑψους ἐπεσκεψατο haud aliud

aliud significare uidetur, quam quod S. Paulus dicit 1 Tim. III, 16, ὁ Θεὸς ἐφανερώθη ἐν σαρκί, aut ut S. Ignatius exprimit, (ad Ephes. §. 19.) Θεὸς ἀνθρώπινως ἐφανερώθη. Nos operam dabimus, ut collatis aliis locis, ad institutum nostrum facientibus, excellentia et maiestas diuini ΦΩΣΦΟΡΟΥ intelligatur

II

Duo sunt praecipue, quae in phosphoro, seu stella matutina, spectari maxime solent, et ad Christum in sacris literis referri uidentur, splendor huius stellae eximius, antiquis et recentioribus scriptoribus celebratus, atque ortus eius matutinus. Illo diuina Christi maiestas, hoc utraque eius generatio, tum quae ab aeterno, tum quae humanitas facta est, quodammodo indicari designarique uidetur. De utroque tantum dicemus, quantum eius rei commode fieri poterit. Generatim lucis nomen significationem habet maiestatis, gloriae, felicitatisque, et in sacris maxime literis, quod magnificentum, excellens et dignitate eminens est, cum luce frequentissime comparatur. Hinc ipse Deus sensu eminentissimo dicitur lux, propter summam essentiae diuinae puritatem et sinceritatem, ab omnibus ignorantiae et malitiae tenebris alienissimam, 1 Io. I, 5. Neque obscurum est, purissimam Dei naturam et nulla mentis acie assequendam, cum ipso Sole in sacro codice comparari. Quo pertinet, cum Deus lucem dicitur inhabitare ἀπροσίτον, quem nemo hominum uiderit, nec uidere possit, 1 Tim. VI, 16, et cum idem πατὴρ τῶν Φωτῶν uocatur; apud quem nulla sit παραλλαγή, ἢ τροπῆς ἀποσκίασμα, Jac. I, 17. Sol enim, quod uehementissimum lumen habet, humano obrutu adspici nequit, ipseque pater luminum a poetis frequenter uocatur, *) quod sors est

A 3

*) PROCLVS LYCIVS in hymno
Solis apud FABRIC. Bibl. gr.
Tom. VIII, p. 508:

Κλυθε πυγος νεερα εωσιδεν, χρω-
σημε Τιτων,

est omnis lucis, eamque non orbi solum nostro, sed ceteris etiam planetis commodat. Quoniam igitur perfectissima Dei essentia lucis candidissimae, ipsiusque Solis instar habet in sacris literis, liceat iam primam nominis *Φωσφορος*, Christo tributi, rationem inde repetere, quod Christus, ut aeternus Dei filius, communicatam sibi habet essentiam diuinam. Nam ut Phosphorus lucem accipit a Sole, fonte luminis, sic filius Dei diuinam gloriam accipit a Patre luminum Jac. I, 17, et fonte diuinitatis. Habet gloriam Dei in facie sua resplendentem: est lumen de lumine, ut Patres Nicaeni dicunt. Haec quidem comparatio, iusto latius extendenda, aut ad extenuandam Christi maiestatem trahenda non est, sed tamen sacra Scriptura diuinam naturam, quam filius Dei habet a Patre, redditae aut communicatae lucis symbolo ipsa exprimit. Nam Filius Dei dicitur *ἀπανάγμα της δοξης τε Πατρος*, Hebr. I, 3, coll. Jes. LX, 1. Sap. VII, 26. ubi *ἀπανάγμα* certe est resplendentia, *ἡ δοξα* uero claritudo, splendor, et quasi fons luminis, in substantia luminosissima. Quemadmodum Soli et sideribus *δοξα* tribuitur, 1 Cor. XV, 41. Nec incommode stella *Φωσφορος* Solis *ἀπανάγμα* dicitur propterea, quod, dicente Aristotele a) semper circa Solem uersatur, eosdemque cum eo cursus seruat. In quo etiam imaginem reperire queas *τε Λογος*, quem apud Patrem ab aeterno fuisse Ioannes magnifice pronuntiat, Cap. I, 1, 2.

III

Amplius si ortum Phosphori, qui ab oriente Sole procedit, spectes, uix dubitare poteris, eo nomine ad aet-

ter-

Κλυθι Φως ταυτην, ἑσπερος δ
αυη πυρρος κ. τ. λ.

PATIN STAVVS, Theb.

II, p. 139.

- - - aethera tardo

Lucifer exit equo, donec Pa-
ter igneus orbem
impleat.

a) lib. de mundo, cap. 6.

ternam filii Dei generationem respici. In quam cogitationem me adducit insignis locus Mich. V, 2, ubi Messiae e Iuda prodituri exitus esse dicuntur *ab oriente*, ab aeternitate, **וּמִצְאוֹתָיו מִקְרֵי**. Singularis sensus esse uiderur uocis **קֵרֵי**. Saepius ea exprimitur principium huius uniuersi, et omnium rerum initia, aliisque uocabulis ita saepe iungitur, ut omne, quod est anterius siue prius, denotet, Prou. VIII, 22. Eadem uero uox simul aeternitatem notat. Cuius haec ratio est, quod aeternitas in sacris literis ita describitur, ut sit tempus, si tempus dici potest, quod omnia saecula anteceffit, et quo nihil fuit praeter Deum. Sic etiam Scriptura, aeternitatem Dei describens, eum dicit extitisse, antequam aliud quid esset, et prius quam mundus conderetur. Quoniam uero omnia a Deo profecta sunt, et ipse nullius rei indiget, propterea non solum aeternitas Dei **קֵרֵי** designatur, sed infinita etiam maiestas et perfectissima beatitudo, qua non solum ipse a se semper extitit, sibi que sufficiens fuit, sed omnibus etiam rebus ortum et originem dedit. Talis certe huius uocis amplitudo est, ubi Ps. LV, 20 Deus dicitur **יֹשֵׁב קֵרֵי** *inhabitans orientem*, uel aeternitatem, hoc est, qui aeternus permanet, uel qui summa gloria et felicitate gaudet, cuius nulla rerum creaturarum capax sit. Et similis haec locutio uidetur illi Paulinae: *Φως ἀκτῶν ἀπερσσοῦτον*, 1 Tim. VI, 16. Quoniam uero haec uox simul notat plagam coeli orientalem, quasi anteriorem, Genes. II, 8, hinc intelligitur, summam Dei maiestatem, quae in se est ineffabilis, imagine orientis adumbrari, quoniam, ut a regione orientis omnium ortus siderum, sic a Deo omnia, quae sunt, ortum traxere, mundoque per eius uerbum creato orta sunt tempora et dies. Iam uero perspicue intelligitur, quando allegato Michaeae loco Messiae progressus a principio uel ex oriente memorantur, nihil aliud, quam aeternam eius generationem intelligi, eam uero cum ortu sideris

ita

ita comparari, ut facillime inde ratio appellationis *Φωσ-
Φωσ* queat intelligi. Demonstrat hoc praeter uocem *Κε-
dem*, cuius significationem iam adstruximus, uox *ΝΣΥΩ*,
quae, ut hic de Messiae progressu, sic alibi de oru Solis
et fiderum usurpatur, Pl. LXXV, 7, ut alios locos taceam,
in quibus pari ratione aduentus Messiae cum oriente au-
rora, eodem uocabulo adhibito, comparatur, e. c. Hof-
VI, 3. Talis etiam radicis *ΝΣΥ* usus est Gen. XIX, 23. Ne-
hem. IV, 21. Hinc plane gemina loco Michaeae, atque ex
eo petita, uidetur Christi nascentis descriptio, quam supra
memorauimus, *ἀνατολή ἐξ ὄψεσ.* Neque enim sine causa
ἀνατολή ponitur pro *ἀνατελλων*, quod oriens, ut diximus,
diuinitatis symbolum est. Atque ea magis declaratur, quod
additur *ἐξ ὄψεσ.* Nam summa et gloriosa Dei maiestas de-
scribitur altitudine coeli, in quo habitare dicitur, Pl.
CXIII, 5. Jerem. XVII, 12. Nascens igitur Messias, pro-
pter aeternam eius diuinitatem, oritur ex alto, quod idem,
qui nascitur, est *ὁ Κυριος ἐξ ἔθνεσ,* 1 Cor. XV, 47

IV

Sed quo minus obscurum esse possit, diuinitatem Mes-
siae imagine orientis, in qua ratio est appellationis *Φωσ-
Φωσ*, indicari, placet iam allegatis locis addere uerba Apoc. VII,
2: *Και εἶδεν ἄλλον ἀγγελον ἀναβαντα ἀπο ἀνατολῆς ἡλιε, ἔχον-
τα σφραγιδα θεσ ζωτος.* Interpretes consentiunt, sermo-
nem hic esse de Seruatore, in eo uero discrepant, quod
quidam eius natiuitatem, alii aduentum eius ad iudicium,
alii uero nihil nisi praesentissimum auxilium Christi, ec-
clesiam suam e periculis eripientis, hic describi existi-
mant. Quicquid sit, sufficit hic intelligi angelum omnibus
angelis maiorem, Hebr. I, 4, angelum foederis Mal. III,
1, Seruatorem *θεανθρωπον*. Manifestum diuinitatis eius ar-
gumentum est sigillum Dei, quod habere dicitur. Habet
enim illud Filius Dei essentialiter, quia est *εἰκὼν τῶ θεσ τῶ*
δοξα-

αορατε, Col. I, 15, et *χαραντις της υποστασεως τε Πατρος*,
 Hebr. I, 3. Habet uitam in se ipso, sicut Pater in se ipso
 uitam habet, Io. V, 26. Accepit et hoc sigillum, ut alios
 obsignet. Hic enim est, quem Pater obsignauit, *εσφραγι-*
σεν, Io. VI, 27, atque ille obsignat filios Dei spiritu promif-
 sionis Ephes. I, 13, *εις ημεραν απολυτρωσεως*, Ephes. IV, 30.
 Quo certius uero diuinitatem huius angeli demonstrat si-
 gillum Dei, hoc magis ei conuenit *αναβασις απο ανατολης*
ηλις. Etenim propterea ascendere ab orru Solis dicitur,
 quod Michaeas pronuntiat, progressus Messiae ab oriente
 esse, hic uero symbolum diuinae maiestatis est. Sed in a-
 scensu huius angeli ab oriente, uel me non monente, de-
 scriptionem diuini *Φωσφορ* facile agnoscis

V

Diximus, nomen Phosphori, Christo tributum, signi-
 ficationem habere aeternae eius generationis. Sed ut eius
 progressus ab oriente, docente Michaeae, ante mundum
 conditum et aeterni fuerunt, sic idem nomen mereri filius
 Dei uideret, quod per eum, tanquam Verbum Dei substan-
 tiale, mundus est conditus. Quemadmodum enim Phos-
 phorus ab oriente effusus lucem diurnam praecedit, eam-
 que annuntiat, sic *δ Λογος τε Θεου* lucem primigeniam pro-
 dire iussit e tenebris, dicendo, fiat lux. Videtur uero *δ Λο-*
γος commode appellari Phosphorus, qui ab aeterna Dei
 mente prolatus mundum creando effecit, ut dies orientur
 et tempora. *Εν αρχη ην ο λογος, και παντα δι αυτου εγενετο*,
 Io. I, 1, 3. Quod apud Joannem est *αρχη*, hoc apud Michaeam
 I. c. dicitur *קדמון*, illudque *ε* LXX per *αρχην* conuer-
 tunt. Igitur Phosphorus, qui ex oriente *קדמון* exierat,
 cum lucem mundi primam prodire faceret, ortum est illud
 mane huius mundi, et prima eius dies. Quod respicere
 uidetur Jobus, Cap. XXXVIII, 7, cum angelos Dei, qui pri-
 ma mundi die creati omnibus uidentur, uocat *כוכבי קדמון*

B

stei-

x
stellas matutinas. In quo discrimen mihi deprehendere uideor et honorem, quo Christus Phosphorus prae reliquis angelis eminet. Hi enim primo mane huius mundi creati dicuntur, cum ille ex oriente, quem descripsimus, ante mundum conditum prodierit ab omni aeternitate. Hinc ille non solum omnibus angelis superior est Hebr. I, 4, 6, sed et εἰκὼν τοῦ Θεοῦ καὶ πρωτότοκος πάσης κτίσεως dicitur, Col. I, 15. Et quoniam angeli Dei stellae dicuntur, Phosphorus uero omnes lumine et splendore superat, hoc magis illud nomen Christo conuenit omnibus angelis superiori

VI

Inprimis uero nomine et elogio ΦΩΣΦΟΡΟΥ illi notantur Messiae progressus, quando assumta humana natura generi humano tanquam lux salutaris apparuit. Nolo hic eas eruere rationes, quae a natura Luciferi desumptae accommodari quidem Christo et applicari commode possunt, sed certo sacrarum literarum fundamento haud nuntur. Quo pertinet, quod, sicut Phosphorus in se est corpus opacum, a Sole uero imminente lucem splendidissimam accipit, sic in Christo, propter communicata humanae naturae axiomata diuina, plenitudo θεοτητος habitat σωματικος, Col. II, 9. Mihi potior ea ratio uidetur, quam Michaeas uates, loco saepius allegato, haud obscure indicat. Nam Messiam, cuius perpetuos ab oriente exitus fuisse dicit, hunc certo tempore e Bethlehemo proditurum uaticinatur, uoce ΝΥ quam de ortu siderum saepius usurpari diximus, de utroque progressu adhibita. Hoc effato nixus ita rationes subduco. Quemadmodum Lucifer continuos circa Solem orbes et cursus agit, idem tamen hominibus certo tempore apparet atque illucescit, ita Christus, qui semper apud Patrem fuit, et cuius exitus sunt ab aeterno, in plenitudine temporis, Gal. IV, 4, exiit e Bethlehem Mich. V, 1, ascendit e Jacob, Num, XXIV,

XI

XXIV, 17, ortus est ex Juda, Hebr. VII, 14. Ipse Seruator de se, Jo. XVI, 28: *Exiit a Patre et in mundum ueni, iterum relinquo mundum, et eo ad Patrem.* Natalis Messiae hoc magis cum specie orientis fideris confertur, quod ille dominaturus dicitur Israeli, stella uero insigne maiestatis et regiae dignitatis symbolum apud gentes orientis est, docente Io. Clerico. b) Phosphori uero quo excellentius est inter stellas nomen, hoc melius conuenit Messiae, omnibus regibus superiori. Et sunt quoque alia, quae de Phosphoro praedicari solent ab antiquis, et Christo, qua homo natus est, apprime possunt accommodari. Phosphorus ab Aristotele c) dicitur stella admirabilis, ab Homero d) pulcherrima. Qualia de Christo etiam praedicantur in sacris literis, *Es. IX, 6. Ps. XLV, 2*

VII

Vaticiniis illis V. T. quibus nascens Christus tanquam ortus lucidissimi fideris describitur, accommodasse uidentur Deus miraculum stellae, quae a Magis in oriente uisa, nuntia eis Christi nati et dux itineris in Iudaeam suscepti fuit. Nam et opinionem eam, quam plurimi orientis populi imbiberant, incogniti fideris ortu magni regis aduentum praedici, ex riuulis diuinae reuelationis manasse, haud uereor affirmare. Neque solum scriptae reuelationis fama inter gentes orientis propagata, sed etiam singularis Dei instinctus effecit, ut Magi, uisa stella inuisitata, natum esse Seruatorem, eundemque in Iudaea quaerendum, conicerent. Fieri potuit, ut aliqua uaticina

B 2

b) *In Comment. philol. ad Num. XXIV. 17.* Rex Babyliorum dicitur Lucifer, filius Aurorae, *Jes. XIV, 12.* Sic Memnonem, potentem Aethiopum regem, Aurorae filium, poetae tabu-

lantur

c) *Ethic. lib. V, cap. 1*

d) *Iliad. XXII, 4. 318:*

*Ἐσπερος, ὃς κἀλλίστος ἐστὶν ἀστὴρ
ἰσταντα ὄψθη.*

nii Michaeae, cuius iam saepius mentionem fecimus, fama ad exteros populos perlaberetur. In quo cum dicatur, proditurum esse dominatorem Israelis, eiusque exitus esse ab oriente, **מִקְדָּם**, Magi fortasse, diuino accedente monitu, cum stellam uiderent nouam in oriente conspicuam, ortum regis Iudaeorum significari crediderunt. *) Diserte Magi Hierosolyma profecti pronuntiant: *ειδομεν αυτε τον αστερα εν τη ανατολη*, Matth. II, 2, quasi regis Iudaeorum stella sit propterea, quod in oriente uisa est. Plane enim persuasum mihi habeo, *την ανατολην* h. l. non esse terras solis ortum spectantes, sed ipsam regionem coeli, qua Sol oritur. Et quo magis hoc perspicuum sit, terrae uersus orientem sitae, e quibus uenerant Magi, a regione coeli, in qua stella apparuerat, plurali numero distinguuntur, u. 1: *μαγοι απο ανατολων παρεγενοντο*. Ceterum annotari meretur, quosdam ueteris ecclesiae doctores existimasse, stellam a Magis uisam fuisse Luciferum, saltim eius speciem et splendorem retulisse. In quam sententiam adducti uidentur uel summa huius stellae, quam afferebant, claritate, e) uel eo, quod phosphorus propter

*) Quin ipsum hoc uaticinium Michaeae, et in eo uocem ambiguum *Kedem*, originem dedisse opinioni, tempore Vespasiani peruulgatae, dominum orbis terrarum e Iudaea proditurum, plane sibi persuasum habent OLEARIUS, *Obseru. in Matth. p. 54.* et P. ZORNIVS, *dissert. de Messiae egressibus, Tom. I, Opusc. sacr. p. 5.* Non obscura illius uaticinii uestigia apparent in commemoratione TACITI, *Hist. V, 13: Phuribus persuaso inerat, antiquis sacer-*

dotum literis contineri, eo ipso tempore fore, ut ualesceret Oriens, profectique Iudaea rerum potirentur. Gemina habet SVETONIVS, *in Vespas. cap. 4.* Ad quem locum etiam uide CASAVBONVM

e) In qua tamen describenda modum excedit IGNATIUS, *epist. ad Eph. cap. 19.* et FRVDENTIVS *Apoth. u. 617, seqq.* asserentes, stellam istam astra reliqua, ipsumque Solem, splendore superasse

pter effata Scripturae S. Christo maxime accommodatus videbatur. *Luciferum nouum* appellat Prudentius, f) quod summo splendore suo reliqua sidera fugauerit:

*Quique alii horrificis pendent in nubibus ignes
Luciferum timuere nouum*

Et defendi haec appellatio quodammodo potest, quod stella in oriente apparuit. Sed ipsam stellam Luciferi siue Phosphori fuisse, quo Christus aduentum suum denuntiaret, olim putauit Marcellus Ancyranus, memorante Eusebio. g) Atque huic sententiae firmamentum quaesiuit e Psalmo CX, u. 3, ubi interpretes LXX graeci sic conuertunt: *en yusqes nro Eωσφορη εγεννησα σε*. Haec uerba ita interpretatus est, ac si Psaltes dixisset: Christum ex Maria natum esse, antequam stella Luciferi Magis diem nuntiaret. Quam sententiam retulisse sufficit. Illud addere liceat, ex aliorum sententia Christum ipsum formam stellae assumpsisse, et sic Magis ortum suum denuntiasse. Innuere hoc uidetur Prudentius: h)

*Vidimus hunc, aiunt, puerum per sidera ferri,
Et super antiquos signorum ardescere tractus*

Ne quid dicam de fabula, quam apocrypha Sethi scriptura, apud auctorem imperfecti operis in Matthaeum i), exhibet, stellam hanc formam pueri paruuli, crucem super se habentis, ostendisse

VIII

Sed progredimur ad alias diuini ΦΩΣΦΟΡΟΥ rationes excuriendas. In quibus uel praecipua est, quod Filius Dei, homo natus, uetus et nouum testamentum distaminauit, et aboliitis cerimoniarum umbris, terroribusque

B 3

et

f) *l. c. uers. 625*g) *Libr. II, contra Marcell. c. 48.*h) *Apoth. u. 615*i) Vid. FABRICIUS, *Cod. Pseud-epigr. V. T. Tom. I, p. 153*

et minis legis discussis, lucem plenioris Dei cognitionis et diem salutarem attulit. Lucifer non solum lucem diurnam annuntiat, sed et noctem fugat, stellarumque diffipantium ultimus est, adeoque et noctis finis et diei principium est. Frequenter sic Luciferum describunt poetae. Vnum afferam Ouidium: k)

- - Diffugiunt stellae, quarum agmina cogit
Lucifer, et coeli statione nouissimus exit

Christus qui se *Φωσφορον* et stellam matutinam appellat, Apoc. XXII, 16, idem eandem ob causam de se praedicat: Εγω εμι το Α και το Ω, αρχη και τελος, ο πρωτος και ο εσχαιτος. I. c. u. 13. Quae si ad uetus nouumque testamentum applicentur, apertum et perspicuum intellectum habent. Nam Christus est *τελος νομου, τα σκιαν εχοντας των μελλοντων αγαθων*, Rom. X, 4, coll. Ebr. X, 1. Idem uero *αρχη και μεσιτης* melioris testamenti, Ebr. VIII, 6. *αρχηγος και τελειωτης της πιστεως* est, Ebr. XII, 2, qui *ζων και αφθαρσιαν δια τα εναγγελια ερωτισε*, 2 Tim. I, 10. Tempora ueteris testamenti, quibus sub legis seruitute uiuebant homines, noctis et tenebrarum imagine saepe describit sacra Scriptura, Ies. LX, 1, 2. IX, 2. Aderat quidem salutaris de uenturo Messia doctrina, nec tamen adeo aperta et dilucida, quin multis obiecta inuolucris, et in umbris sacrificiorum et caerimoniarum lateret. Lex uero diuina rigidis homines uinculis tenebat obstrictos, et, quod nihil nisi iram operatur Rom. IV, 15, uimque peccati et imbecillitatem humanam, non spem salutis, ostendit, perpetuos obiciebat terrores. Huius igitur e noctis tenebris et terroribus emergere exoptabant, diuini ΦΩΣΦΟΡΟΥ beneficio. Precabantur, ut transiret nox, et promissa lux salutaris affulgeret, Ies. XXI, 11. Habebant quidem uerbum propheticum, quod salutem promissam ostendebat eminens, et spem eius confirmabat, sed plenum gaudium et praesentem

tem

k) *Metam. lib. II, u 114*

tem salutem non afferebat. Erat tantum *λυχνος Φάνων ἐν ἀσχημῶ τῷ πῶ*, ut ait Petrus Ep. II, cap. I. u. 18, quod uice diurnae lucis in ista nocte erat, et solatium afferebat anxiiis et meruentibus. Hinc accurate Petrus *λυχνον* uerbi propheterici opponit Christo *τῷ Φωσφορῶ*, u. 19, eiusque luci salutarī. Hic enim omne, quod obscurum adhuc in uerbo promissionis esset, perfecte illustrauit, tenebras metus et angoris expulit, plenamque adeo doctrinae salutaris lucem, ipsamque salutem, hominibus praestitit. Huic soli proinde nomen *Φωσφορος* competit, cum omnes ante Christum prophetae, et doctores doctrinae coelestis, *λυχνοι* essent sub noctem et in tenebris lucentes. Quin Joannes, quem tamen summum esse prophetam ipse Seruator asserit, *λυχνος καιομενος και Φανων* ab eo dicitur, Jo. V, 35, manifesto indicio, ueram et plenam lucem salutis in Christo illuxisse, qui propterea et *Φως ἀληθινον* Jo. I, 9, quod stilo Joanneo opponitur *τῷ σκιατικῷ* et V. T. figuris, *Φως εἰς ἀποκαλυψιν ἐθνων* Luc. II, 32, et *Φως τῆ κοσμου*, Jo. VIII, 12. uocatur. Stellarum quidem imagine etiam ministri uerbi diuini et ecclesiae doctores describuntur, id tamen absque dubio respectu Christi, tanquam Solis iustitiae, fit, Mal. IV, 2. Siquidem in uiso Joanneo, Apoc. I, 16, 20. II, 1, facies Christi, qui stellas in dextra gerit, instar Solis in fulgore suo lucentis apparet. Contra doctores haeretici uocantur *ἀστρος πλανηται*, stellae erraticae, Jud. u. 13. Quibus tamen non planetas germanos, sed exhalationes igneas in aere apparentes, quas Aristoteles uocat *ἀστρος διαθεοντας*, *) significari puto. His comparantur haeretici, quod si quidem lucere uidentur, et ueritatis aliquam speciem prae se ferunt, sed homines tantum ludunt, et mox exstinguuntur. †) Caeterum liquet, Christum *Φωσφορον* appellari eam ob causam, quod tenebras

*) *Meteorol. lib. I, cap. 4* *epist. Iud. T. I. 00. Theod. p.*

†) Vid. RAPPOLTI *Obseru. in* 852

nebras et umbras legis Mosaicæ fugavit, terroresque mortis abstulit. Atque hanc causam diserte prodit Zacharias: ἐπέσχεψατο ἡμᾶς ἀνατολῆ ἕξ ὕψους, ἐπίφαναι τοῖς ἐν σκοτει καὶ σκιᾷ θανάτου καθήμενοις, Luc. I, 78. Conf. Ef. IX, 2. Matth. IV, 16

IX

Quoniam Lucifer, dum noctem finit, etiam diem affert, hinc Christus Phosphori nomen meruit respectu Noui Testamenti, quia salutarem diem annuntiavit et attulit. Hic enim post tantas ignorantiae, coecitatis, errorum, et malitiae tenebras, quae teste Scriptura gentibus omnibus incubuerant, Jes. LX, 2, salutaris Dei cognitionis lucem prodire fecit. Quemadmodum Filio Dei nomen Phosphori supra adstruximus, quod mundus per eum conditus, et lux primigenia naturalis creata est, sic idem ei tribuendum, quod lux salutaris per eum afflūit, et plenior cognitio gloriae gratiaeque Dei, quae in consilio saluificae reparationis hominum enituit, per orbem terrarum propagata est. Etenim ipsa Scriptura S. lucis spiritualis et salutaris effusionem cum lucis *πρωτογενεως* et naturalis productione confert, et Filium Dei tum mundi conditi, tum per Euangelium reparati, unum principium esse docet. Quo pertinent uerba Apostoli, 2 Cor. IV, 6: *Deus, qui dixit, ut ex tenebris lux lucret, idem lucem dedit in cordibus nostris ad illuminationem cognitionis gloriae Dei, in facie Iesu Christi.* Item Ebr. I, 2: *Deus ultimis diebus locutus nobis est in Filio, per quem et saecula fecit.* Itaque felicitatem noui Testamenti cum temporibus prioribus ita saepe confert Scriptura, ut diem laetissimam longae nocti successisse dicat. Paulus ad Rom. XIII, 12: *ἡ νύξ παρεκοψεν, ἡ δὲ ἡμέρα ἤγγικεν.* Quoniam uero doctrina Euangelii ab ipsa natiuitate Christi declarari coepit, deinde officio eius prophético latius in Iudaea disseminata, et tandem Apostolorum ministerio per orbem terrarum propagata est, hinc triplicem in sacris literis

literis obseruo diem prodi, qui ab ortu diuini ΦΩΣΦΟΡΟΝ
huius generi illuxit. Primo dies κατ' ἐξοχην nominatur
Seruatoris natalis, qua ex aluo matris uirginis et e Bethle-
hemo prodiit, hominesque uisitauit ἀνατολή ἐξ ὄψεσ. Hunc
enim ab ipso Christo intelligi puro Io. VIII, 56: *Abraham
gaufus est uidere diem meum.* Deinde dies nominatur illud
tempus, quo Christus in terris uersatus est, ueramque Dei
colendi rationem, et doctrinam de salute ab eius merito
expectanda tradidit. Sic ipse Seruator Io. IX, 4: *Me oportet
operari opera eius, qui misit me, donec dies est: uenit nox,
cum nemo operari potest.* Item Io. XII, 35, et 36: *Ambulate
dum lucem habetis - - et credite in lucem, ut lucis filii sitis.*
Denique uero notatur primum tempus Noui Testamenti,
quo Euangelio per terrarum orbem disseminato, gentes e
tenebris ignorantiae errorumque ereptae, et plenior lux
cognitionis Dei sapientiaeque salutaris ubique se diffudit,
Ἰδοὺ νῦν ἡμερὰ σωτηρίας, inquit Apostolus 2 Cor. VI, 12. In-
de homines luce euangelii collustrati dicuntur filii lucis et
diei, gentes uero a Christo alienae filii noctis et tenebra-
rum, 1 Theff. V, 5. Ephes. V, 8, 9. Et quoniam uerbi diuini
luce excitamur e sopore et inertia naturali, et fide in Chri-
stum confirmata idonei reddimur ad uirtutem et bonas
quamque actiones, hinc illae adhortationes Apostoli, ut, or-
ta iam die salutari, de sopore expergiscantur, et opera luce
Euangelii digna praestent, Rom. XIII, 12. Nam diei pro-
prium est, operari

X

Sacrae literae, ut uidimus, non solum manifeste indi-
cant, huius diei salutaris principium esse ΦΩΣΦΟΡΟΝ illum
diuinum, Iesum Christum, sed etiam, quoniam Aurora Ly-
ciferi proxima comes est, incrementa diei huius, et felicitatem,
inde ad omne genus humanum pertinentem, coloribus
et imaginibus ab Aurora ductis excellenter describunt.
Lucis nomine et imagine saepe omnis generis salus, felici-

C

tas

tas et laetitia publica designatur. Hoc grauius Scriptura sacra cum summam Dei gratiam et benignitatem, in Christo apparentem, tum Euangelii per orbem terrarum propagati uirtutem cum aurora ex oriente comparat. Conf. Hof. VI, 3, 4. Mal. IV, 2. Quemadmodum enim Aurora primo quidem summa montium culmina radiis ferit, mox uero altius procedens mira celeritate omne ubique coelum illustrat, sic Euangelii lux a paruis initiis in Iudaea coeptis mox in uniuersas gentes prorupit. Conf. 2 Sam. XXIII, 4. Ies. LVIII, 8. Neque minus admirabilis Euangelii uirtus, qua ingens hominum multitudo, orbe terrarum nix aduertente, breui tempore ad Christi fidem perducta est, similitudine roris sub aurora cadentis describitur. Pf. CX, 3: *Ex utero aurorae tibi ros iuuentutis tuae.* Conf. Mich. V, 6. Quemadmodum enim ros ex humente aere, aurora illustrato, gignitur, terramque humectat modo tam mirabili, ut nemo cernat, unde ueniat, sic homines quoque per Euangelii uerbum mirabiliter regeneriti, daemone et mundo uix sentiente, per uniuersas terras magno numero sunt, ut appareat, uerbum Dei fuisse in uirtute efficax, sicut Sol oritur in uirtute sua. Jud. V, 31. Apoc. I, 16.

XI

Qualem diem attulit gentibus, e nocte ignorantiae et irae diuinae liberatis, PHOSPHORVS Iesus Christus, talem idem affert mentibus singulorum hominum, qui luce Euangelii collustrantur. Diferte Scriptura singularem Phosphori ortum in cordibus fidelium asserit, 2 Petr. I, 19: *ἕως ἡμέραι διαγωγῆς, καὶ Φωσφορὸς ἀνατείλει ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν.* Commendat Apostolus meditationem uerbi prophetici, quod licet promissum et uenturum Messiam in umbris quibusdam, signis et uaticiniis praenuntiet, lumen tamen sufficiens habere dicit, quo, Jesum esse Filium Dei et promissum Messiam, cognosci pos-

possit. Huic igitur lumini si diligenter attendant, cerroque demum intelligant, Jesum esse illum a prophetis praedictum, a quo uera hominum salus proficiscatur, cum fide in eum accensa fore, ut eis laeta diuinae gratiae et consolationis dies illucescat, et mentes eorum, profligato omni metu, in Christi merito suauiter acquiescant. Sensus huius dicti Petrini idem esse uidetur, qui uerborum Seruatoris Jo. V, 39: *Scrutamini scripturas*, etc. Est igitur *Φωσφορος* in uerbo Euangelii, neque aliud quid ista locutione indicat Apostolus, quam cum Iesaias in uerbo legis et testimonii diuini *auroram* esse affirmat, *Jes. VIII, 20, h. e. gratiam Dei, ex eaque ortam consolationem et tranquillitatem mentis, quae a fide Christo innixa proficiscitur.* Haud enim aliam ob rationem Christus tanquam *Φωσφορος* in cordibus oriri dicitur, quam quod meritum eius fide apprehensum omnem irae diuinae metum eiicit, et plenum solatii gaudiique diuini sensum affert, cum contra ii, qui adhuc in peccatis sunt, dormientibus aut perperuo noctis horrore uexatis similes uideantur. Hinc Paulus, qui loco *Φωσφορος* diserte Christum nominat, *Ephes. V, 14: ἐγείρεται ὁ καθευδων, καὶ ἐπιφάνησται σοὶ ὁ Χριστός*

XII

Haec fere sunt rationes, quas pro illustrando nomine *ΦΩΣΦΟΡΟΥ*, Seruatori tributo, afferre placuit. Quarum sane plures dare potuissim, si ingenio indulgere magis, quam uestigiis Scripturae S. insistere uoluissim. Quoniam uero de *PHOSPHORO* diuino instituta est disputatio, et memorabilis apud Gruterum inscriptio exstat, quae *Bonum Deum Puerum Phosphorum* a gentibus cultum esse indicat, huius quoque ut sensum et rationem explicem, lectores abs me forte non iniuria expectabunt. Fuerunt enim, qui ipsum Seruatorem nostrum hoc titulo putarent celebrari, 1) quem sciebant non solum Phosphorum dici, sed

C 2

er

1) Vid. R. DEYLINGIUS, *Obseru. sacr. P. III, p. 127.*

etiam tanquam puerum nobis datum, et nostri causa pueris similem factum, in sacris literis celebrari. m) Harpocratem Aegyptiorum intelligi putavit Baudelotius de Dairval, n) neque dissentit Gifb. Cuperus. o) Sed ecce inscriptionem, quae in corpore Gruteri exstat fol. LXXXVIII, n. 13:

BONO DEO
PVERO POS
PHORO
T' FL' ITALICVS
PRIMVS IIII
VIR M' A' A'
CVM STATILIA
LVCINA CONIVGE ET
SVIS EX VOTO

Recentissime Bonum Puerum Phosphorum luce noua donauit Magnif. et Celeb. Gefnerus, titulis quibusdam, qui in muris templi Albae Juliae exstant, et adhuc latuerunt, publicatis, singularique dissertatione illustratis, quae in commentarijs Societatis Regiae scientiarum Goettingensis, Tomo IV, p. 104 apparet. Et quidem sub Phosphoro Antinuum Hadriani Imper. latere, pro amplissima eruditione sua luculentis demonstrauit argumentis. Huius summi Viri excellentissimis in rem literariam meritis ut libenter assurgo, ita sententiae eius, praesidijs suis firmatae, haud inuitus subscribo. Mihi uero hanc rem curatius commentanti cum quaedam occurrerent illustrando Phosphoro idonea, uelificandum ingenio putauit, et post Baudelotii, Cuperi et Gefneri operas, quinam sit Bonus Deus Phosphorus, cuius numen Antinoo tributum, inquirere pro uirili statui, eaque maxime eruere, quibus Excell. Gefneri vel confirmari, uel saltem illustrari possit

m) *Jes. IX, 6. Ebr. II, 14*

tionum T. I. p. 220

n) *In libro, de utilitate peregrina-*

o) In Harpocrate, p. 125

sententia. Sed ante omnia titulos lapidum, ab eo publicatos, hic ponam:

BONO PVERO	DEO E POS	BONO P
POSPHORO	PHORO APOL	VERO EXV
LAELIAC V	LINI PYTHIO	OT ARO
RILLIA PRO SA	IO IULIUS RV	DIVS ALEX
LVTE SVA SVO	SONIVS CVST	AND PL: PO:
RVMQVE V S	ARMORVM	
L M	PRO SALVTE SVA	
	ET SVORVM	
	V S L M	

Quantum ex hisce inscriptionibus intelligitur, planum est, numen illud, cui vota persoluuntur, salutare esse siue medicum. Hoc primum patet ex eo, quod in iis Laelia Curillia et Julius Rufonius vota solunt *pro salute sua suorumque*. Deinde *Boni Dei* elogium quamquam pluribus Diis conuenit, medicis tamen et salutaribus praecipue tribuitur. Notum est, Graecos in conuiuio poculum, quod bonae ualitudinis uocabant, ἀγαθῶ δαιμονι libasse. Auctor est Athaeneus. p) Ἀγαθὴ Τύχη et Ἀγαθὸς Δαίμων statuas habuerunt in templo Aesculapii, teste Aristide. q) Et bonitas Deorum salutarium saepe aliis uocabulis exprimitur. Dicuntur enim *mites, placidi, Φιλανθρωποί, ἠπιοί, πρῆμοι*. E quo genere ipsum esse censeo nomen Φωσφορῶν. Nam graecum Φως, perinde ac hebraicum פֶּהַל, non solum lucem naturalem, sed etiam metaphoricam denotat, salutem nimirum, felicitatem, et inde enascens gaudium. Qua de re, ne nimius sim, uideri potest Jac. Hafæus, r) qui exinde appellationes Seruatoris, Φως ἀληθινόν et Φως κόσμου interpretatur. His plane geminum est, quando Aesculapius apud Aristophanem s) uocatur μέγα ἔρσοισι Φαός. Telesphorus, Aescula-

C 3

pi

p) Lib. XV, p. 675

q) Sacr. form. I, p. 276

r) Bibl. Brem. class. II, fasc. 6.

p. 1023

s) In Pluto, u. 640.

pilii focius, in marmore Cassellano, quod Excell. Gefnerus publici iuris fecit, τ) Φωσιμβροτος και δωτωρ ετων, lucem afferens mortalibus et largitor bonorum audit. Neque aliam ob causam alii Dii dicuntur Φωσφοροι. Minerua, quae Παιωνιας, Τρυφιας και Σωτηριας elogium accepit, etiam Φωσφορος appellata est, docente Ezech. Spanhemio. u) Dianam et Junonem Φωσφορον idem demonstrat. x) Imo adeo frequens hoc Deorum elogium esse innuit Plutarchus, ut multos Φωσφορος appeller: y) Τιμι γαρ προτελεια θυσιων; τι νι σωτηρια; πως δε Φωσφορεια, Βακχεια, προτελεια γαμων αξιομεν, μη απολιποντες μηδε Βακχειας, και Φωσφορος, προσηροσις, και σωτηριας. Qui locus etsi mutilus uidetur Meursio, z) id tamen declarat, Φωσφορος dictos esse multos Deos propter opem eorum salutarem. Nam diserte iunguntur Diis σωτηροσι. Atque hinc Φωσφορεια etiam haud alius generis uidentur, ac σωτηρια, in quibus uota soluebantur pro impetrata salute. Phosphorum igitur in propolis inscripti-
onibus numen esse salutare et medicum, nisi alia impedi-
ant, credibile est. Idem uero, cum in titulis hisce constanter nominetur puer, tale certe numen indicat, cui perpetua pueritia, puerique species inter Deos medicos tributa sit. Et sunt quidem Dii semper iuuenes habiti ab antiquis, Apollo maxime et Bacchus, a) qui et locum inter Deos salutare obtinuerunt. Bacchus maxime huic referri posse uidetur, quod simile cognomen accepit λαμπηρος, et Φωσφορος. b) Et Ouidius de eo: c)

- - - Tibi enim inconsumta inuentus,
Tu puer aeternus, tu formosissimus alto
Conspiceres coelo

Ia

- δ) Comment. soc. Goett. Tom. II, p. 315
 u) Ad Callim. hym. in Pall. u. 98
 x) Ad hym. in Dian. u. 11, et 204
 y) Adu. Color. Tom. II, 00. p. 119
- z) Gracciae ser. lib. V, in προσηροσι
 a) Vid. SPANHEMIUS ad Callim. hym. in Apoll. u. 36
 b) Vid. BEGERUS thes. Brand. Tom. I, pag. 189, seq
 c) Metam. II, u. 17

In quibus uerbis Phosphorum haud obscure intelligas. Ipsi Lucifero, siue stellae Veneris, pueri forma habitusque a ueteribus tribuitur. Hinc enim est, quod Claudianus, d) Honorium cum patre curru uectum eleganter comparat cum Baccho et Lucifero, Diis semper pueris:

*Quis non Luciferum roseo cum Sole uideri
Credidit, aut iunctum Bromio radiare Tonantem*

Neque uideo, quid impediatur, quo minus Phosphorum in propositis inscriptionibus proprie ipsum Luciferum esse dicamus, quem salutarem fuisse habitum mox docebimus.

XIII

Sed uenit in mentem, Phosphorum nostrum fortasse Pergamenos sub imagine et nomine Telesphori sui coluisse, qui Diis medicis ita accensetur, ut perpetuus Aesculapii et Hygeae comes habeatur, et pueri non solum uultu et habitu, sed statura plane pingitur in antiquis monumentis. Hoc numen cum diu delitisset ignotum atque obscurum, Hadriani fere aetate e tenebris emerfit, magisque innotescere coepit, neque uero recentiore aetate Criticorum opera multum illustratum est, donec Eruditissimus Gesnerus, publicata inscriptione marmoris Castellani, quod hymnum Telesphori continet, noua eum et feliciore opera explanaret. e) Huius Telesphori ea conuenientia cum Phosphoro est, ut curatius eam exponere operae pretium uideatur. Primo, quodnam munus attributum sit Telesphoro, uideamus. Vir summus, modo laudatus, eum praesidem fuisse medicinae telesticæ existimat, illius nempe, quae uel medicamenta, quorum uires et causae occultae sunt, proponit, uel oraculis quibusdam, incantationibus et mysteriis cura-

d) *De III Consul. Hon. u. 130.* Et alii poetae haud raro illustres iuuenes cum Lucifero comparant. Vid. VIRGIL. *Aen. VIII,*

u. 589. VALER. FLACCVS, *Argon. VI, u. 527*

e) *In Comment. Societ. Goett. T. II, p. 298*

curationem morborum promittit, adeoque nominis eius rationem ab initiationibus et mysteriis, quae Graecis *τελεταί* et *τελεσφορίαι* uocantur, erudite deriuat. Sententiae memoratae hoc tantum adiciio, Telephorum praesidem uideri medicinae telesticae, illius maxime, quae pueris curandis seruandisque adhiberi solet. Pueris enim amuleta, et id genus alia, appendi solita ad fascinum auerrendum, et morbos auerruncandos, non solum ueteris aetatis memoria, sed quorundam etiam aetatis nostrae hominum peruersa opinione constat. Et certe non desunt argumenta, quibus Telephorum puerorum maxime medicum et tutorem fuisse demonstrarem. Primo ipsa eius forma non pygmaeum, aut portentosum pumilionem, sed infantem aut puellum formosum exhibet. Deinde hoc ipsum probat cucullata penula, qua totum fere corpus cum ipso capite et brachiis huius Dei pusionis inuolutum in numis et gemmis antiquis apparet. Nondum plane constat inter eruditos, cur Telephorum tali cucullo induerit antiquitas. Plurimorum sententia est, quia cucullo quondam usi sunt in initiationibus et mysteriis, quibus ueluti regenerari credebantur homines, hinc cucullum Telephori signum esse sanitatis perfecte restituae, qua homines quasi de nouo generentur. Mihi simplicissima, adeoque uerissima, uidetur ratio, quod cucullus uestis erat infantum, et quod moris erat, infantes recens natos boni ominis et ualitudinis causa tali ueste induere, quali ornari solebant mysteriis initiati. Testis instar multorum mihi sit Alexander ab Alexandro: f) *Apud Athenienses praecipuum edulium puerperae brassica dabatur, uelut parturienti commodissimum: mox stolis initiatorum infantem obuoluere ad ualitudinem mire proficere putantes.* Testimonia ueterum facile reperient, qui me doctiores et librorum apparatu instructiores sunt. g) Veteres igitur Telepho-

f) *Genial. diar. lib. II, cap. 25*

g) Vide tamen, quae IAC TOL-

LIVS affert. in *Itin. Ital. ad formul. recept. Manich.* p. 176. not. 56

phorum stola infantum uel penula inuolutum repraesentabant, quod Deum habebant puerorum medicum, et, ut uerbo Martialis utar, *infantarium*. h) Talem etiam ostendit historia, quam Marinus de Proclo narrat. i) Cui admodum puero, grauitur aegroranti, in solatium recuperandae ualitudinis apparet, non Aesculapius aut Hygea, sed Telesphorus, ipsum nomen suum professus, tenellus et speciosus puer. Sic etiam Nerito, nutricio Aristidis, apparet una cum Telesphoro Aesculapius, et prodigiosa quaedam medicamenta alumno suo ferenda tradit, k) ut puerorum medicum intelligas. Neque aliam ob causam in hymno Telesphori, supra memorato, ille *παισιος* uocatur. l) Ludere enim ut gaudii et laetitiae, adeoque et sanitatis, indicium, sic uegetae praesertim pueritiae proprium est. Tibullus: m)

Ludat et ante tuos turba nouella pedes.

Quod puerorum medicus est Telesphorus, hinc idem augenda seruandaeque soboli praefectus uidetur. Nam ad cognoscendum Telesphori munus praecipue mihi facere uidetur ea notio uocis *τελεσφορον*, qua fructus maturos ferre notat, n) et qua *τελεσφορον* annum uocat Homerus, o) quod decursu suo omnes res ad finem et maturitatem perducit. Hac notione uocabulum ad stirpem et prolem humanam transferri solet. Etenim nuptiis hominum usu singulari *τελος* tribuitur ab Homero, p) forte ob procreatio-

D nem

- h) Puerorum insigne esse cucullatam penulam, eaque Deos pueros insigniri, etiam imago Aesculapii pueri confirmat apud CUPERVM, *Harpocr.* p. 79, cui penula capiti superinducta cuculli instar est
- i) *In uita Procli*, cap. 7
- k) ARISTIDES *orat. sacr.* p. 312.
- citante Excell. GESNERO l. c. p. 306*
- l) *Comment. soc. Goett. Tom. II, pag. 315*
- m) *Lib. II, Eleg. 2, uers. ult.*
- n) *Luc. VIII, 14*
- o) Vid. STEPHANVS *thes. gr. Tom. III, p. 1385*
- p) *Odyss. XIX, u. 74*

nem sobolis, quae finis est nuptiarum, siue quod nuptiae sunt quasi consummatio adolescentis aetatis. Hinc *τελειοι* uocantur non solum maturae et uirilis aetatis homines, sed praecipue maritati. Hesychius: *τελειοι, οι γεγαμηκοτες. Idem: Τελεσφορος, ονος τε γεγαμηκοτος και τεκνωσαντος.* Quemadmodum uero Graecis Dii *γαμηλιοι*, nuptiales, uocantur *τελειοι*, quod *γαμος* est *τελος*, q) sic certe Telephorus inter Deos familiarum praesides merito refertur. Cuius rei non obscura indicia exhibet hymnus Telephori in lapide Cassellano. r) Etenim non solum *ζωσφορος* uocatur Telephorus, qui uitam largiatur hominibus, sed etiam diserte ei gratiae aguntur ob praestitam Atheniensibus *ευτοικιν*. Sed ut ad Phosphorum redeamus, hoc nomen sane ita comparatum est, ut eadem uis eius, quae *Τελεσφορος* est, deprehendatur. Nam primo *φως* Graecorum aequae ac Latinorum *lux* de uitae usura usurpatur. Atque hinc *φωσφορος* est, qui lucem uitalem impertit, uel generationem hominum iuuat. Hesychius *φωσφορος* interpretatur *φωτοδοτης*. Idem: *φωτενει, γεννη*. Quod ne errore positum existimes pro *φυτενει*, ordo literarum prohibet. Neque aliam ob causam *φωσφορος*, quod idem est ac *φωσφορος*, uocatur Telephorus in Cassellana inscriptione. s) Aliud momentum huic rei afferunt notissimae appellationes Deorum genitalium apud Graecos et Romanos. Iuno, quae *τελειω* Graecis dicitur, eadem *φωσφορος* uocatur, Romanis Lucina. Diana nomen Lucinae et Genitalis obtinet. Horatius: t)

*Siue tu Lucina probas uocari,
Seu Genitalis.*

Graece *φωσφορον* et *τελεσφορον* appellasset. Et quidem Diana uel Iuno Lucina generationi praestit, et partum iuuare dici-

q) Vid. IUL. POLLUX, lib. III, cap. 3. PERIZONIUS ad *Aelian.* IV, 3

r) *l. c.* p. 315

s) *l. c.* Tom. II, p. 319

t) *Carm. saec. u.* 15

dicitur, quod eadem quae Luna est, quae et mensium decursu partum absoluit, et, quando uel crescit, uel plena est, parturientibus quam maxime prodesse existimatur. u) Hinc enim liquet cur Iuno, parturientium auxiliatrix, uocetur Lucina et τελευα. Nam crescens Luna est Φωσφορος, et plena est τελευα. Iam si τελευα et Φωσφορος eadem est, sine dubio etiam Φωσφορος et τελευα permutari possunt. Nec omitterendum est, loco Plutarchi supra memorato Φωσφορος και σωτηρια και προτελευα tanquam eiusdem generis festa coniungi. Et sane foecunditatis notionem uocabulo Φωσφορος tribuendam esse, hoc minus potest dubitari, quod non solum Luna, cum plena est, sed ipse etiam Phosphorus, stella, foecunditatem et generationem promouere creditur. Testis est Plinius, x) qui cum stellam Veneris alterno exortu uel ante Solem uel ab occasu apparere, atque hinc uel Luciferi, uel Vesperis nomen accipere, memorasset, haec denique addit: *Alii eam Iunonis, alii Isidis, alii Matris Deum appellauerunt. Huius natura cuncta generantur in terris. Namque in aliterutro exortu, genitili rore conspergens, non terrae modo conceptus implet, uerum animantium quoque omnium stimulat.* In fragmento incerti scriptoris, quod Censorino subiungitur, y) dicitur stella Veneris genitilis et rosida, et prospera, et salutaris. Hinc iis Deabus attributa est, quae rerum omnium generationis praesides habentur, Veneri scilicet, Iunoni, Isidi et Deum Matri. Annotari praefertim e uerbis Plinii meretur, salubritatem foecunditatemque Luciferi ex genitili rore, quem spargit, repeti, unde

D 2

et-

u) Vnum afferam locum PLUTARCHI, in quaest. Rom. p. 282: Και Λαμιναι Ἰεων καλῶσι, διον Φαανη, ἢ Φατιζουαν. Και νημιζαν ἐν τοις λοχακοις και ἀδελφουθεν, ὡσπερ και την Σεληνην. Ευτακειν γαρ ἐν τοις παισιν οὐκ ἔστιν ἡμερα οὐκ ἔστιν. Lucinam etiam Iuno-

nem uocant, quasi lucidam, aut luciferam. Putantque eam in partibus auxilium ferre, sicut et Lunam. Facillime enim uidentur mulieres sub plenilunium prolem eniti

x) *Histor. natur. lib. II, cap. 8*

y) *cap. 3*

etiam a poëtis uocatur roscidus. In rore enim primaria ratio est, cur non solum Phosphoro, sed etiam Lunae, nocturnisque astris et Aurorae, quae rorem desudare putantur, foecunditas solet tribui. Inde est, quod ipsa Scriptura S^c foecunditatem et numerosam multitudinem roris matutini symbolo exprimit haud uno loco. Dauides Pf. CX, u. 3: *Ex utero aurorae tibi ros iuuentutis tuae.* Neque aptiorem rationem reperiō *Matris Matutae*, a Romanis cultae, quam Diis genitalibus accensebant, atque ei pro tenellis liberis solebant uota nuncupare. Nam Aurora, quae eadem Matuta est, z) omnes terrae foetus mirifice recreat et conferuat. *Bona Dea* Romanorum a quibusdam eadem fuisse censetur, neque a uero abludit, Matutam propter beneficam eius naturam bonam uocari esse. Certe Festus, et Nonius Marcellus a) perhibent, Matutam ab antiquis appellatam esse ob bonitatem, quod *manum* dicebant clarum, bonum et prosperum. Quod uero eadem Dea marina habetur, haec fortasse causa est, quoniam aer aurora illustratus rorem ex aquis concipere, ipseque Sol Oceano pasci, creditur. Plinius: *In dulcibus aquis Lunae alimentum est, sicuti in marinis Solis.* b) Sed haec obiter. Redeo ad Telesphorum. In hoc quin Phosphorum cultum putem, nulla re impediri uideor, imo plane in hanc sententiam adduci, quod utriusque eadem notatio idemque munus est. Diuersa iam nomina a diuersis gentibus Telesphorum accepisse, testis est Pausanias. c) Sicyonii eum *Ευαμεριον* uocarunt, Pergameni Telesphorum, Epidaurii *Αετιον*. Quid, si alii eundem uocarunt Phosphorum. Certe Euamerionis et Phosphori notatio ita conuenit, ut unum idemque proprium his uocabulis Telesphoro tribui uideatur. Quem ad

- z) LUCRET. *de rerum nat. lib. V, 655:*
Tempore item certo roscam
Matuta per oras
Aetheris auroram desert
- a) *In scriptor. lat. ling. Godofr. p. 311. 314, et 520*
 b) *Hist. nat. lib. II, cap. 68, et 101*
 c) *In Corinth. cap. XI*

admodum enim το Φως non solum lucem, sed etiam salutem, et, ut Hesychius habet, χαρᾶν notat, sic εὐμεγία et serenam diem et felicitatem designat. d) Sophocli λεῖπον εὐαμεριον Φως est dies laeta et serena: e) Hesychio εὐμεγία, εὐδαμονία. Igitur qui Euamerion, etiam Bonus Deus Phosphorus commode appellatur. Fauet sententiae meae, quod utrumque numen, Telesphori aequae ac Phosphori, eodem tempore innotuisse uiderur. Nam Telesphorus uix ante Hadriani aetatem cultus legitur, nec antiquiora sunt monumenta, quae Phosphorum prae se ferunt. Obscurum igitur antea numen, pro diuersa eiusdem interpretatione, facile alio arque alio nomine, diuersis in regionibus, appellari potuit. Iam aequi Hadrianei is genius fuit, ut gentiles suam πάλαιθεντα, quo minus ea perstringi ab unius Dei cultoribus posset, ad sensus quosdam arcanos, et uim rerum naturalium referre omni ope niterentur. Cui rei cum Aegyptiorum maxime Theologia accommodata esset, uideamus iis temporibus ex eorum mysteriis multa ad aliarum gentium religiones translata. Iam magnam esse uim Solis, Lunae astrorumque in rerum naturalium, animantium praecipue, uigore conseruando et promouendo, intelligebant. Hanc igitur Deorum suorum salutarium specie contendebant adumbrari. Aegyptii tria numina sua, Osiridem, Isidem et Harpocratem saepe coniungebant. f) Duobus prioribus Solem et Lunam intelligi, notum est; Harpocratem uero et Phosphorum eundem esse, ex iis, quae mox dicentur, elarius patebit. Hoc imitati Graeci Asiatici, praesertim Pergameni, Aesculapium, Hygeam et Telesphorum coniungebant. In Aesculapio uim Solis salubrem, et in Hygea lunares effectus cultos celebratosque esse, certis testimoniis constat. g)

D 3

Sub

d) Vid. SPANHEM. *ad Callim. hym. in Cer. u. 136*

e) *In Atace u. 718*

f) Habes in CVPERI Harpocra-

te p. 35. et 46 gemmas, quibus Harpocrates stans inter Osiridem et Isidem conspicitur

g) MACROBIVS *Saturnal. lib. I.*

Sub Telesphoro igitur, iis coniuncto, quid potius intelligamus, quam Phosphorum, cuius salubritatem supra adstruximus, et qui praecipuus inter sidera habitus. Maiorem huic rei fidem facere uidentur quidam numi, in quibus Luna cum duobus astris apparet, quorum uno Solem, altero Phosphorum indicari nullus dubito. His tribus enim uniuersa uis siderum constat. Quoniam uero Telesphorus cum Aesculapio et Hygea in gemmis pueri habitu et statura conspicitur, certe hoc magis pro Phosphoro reputandus est, quod hic constanter puer audit in inscriptionibus, imo in una earum solo *boni pueri* nomine insignitur

XIV

Ceterum Phosphorus aequae ac Telesphorus ad exemplum theologiae Aegyptiorum effectus cultusque uidentur. Qui cum Deos suos fere omnes ad Solem eiusque mutationes et effecta retulerunt, tum in iis etiam orientem Solem expresserunt specie paruuli tenerique pueri, quem appellarunt Harpocratem. Quo licet non tam diurnum Solis ortum, quam eius in solstitio hiberno renouationem indicari, idoneis argumentis demonstrarit Ven. et Eruditiss. P. E. Jablonski, h) Cuperi tamen sententia, qui orientem Solem indicari putat in Harpocrate suo, non spernendis nititur testimoniis, *) neque alteri sententiae plane repugnat. Etenim probabile est, Aegyptios tenera Solis initia in diurno eius annuoque cursu symbolo Harpocratis, tene-

cap. 20: Est Aesculapius uis salubris de substantia Solis, subueniens animis corporibusque mortalium. Salus autem, h. e. Hygea, naturae lunaris effectus est, quo animantium corpora inuuantur, salutifero firmata temperamento
h) In Pamb. Aegypt. P. I. p.

241, seq

*) PLVTARCHVS de Is. et Osir. p. 355. Idem, libro de Pythiae orac. p. 400: Αρκευτος εσφακας εγγενος εστι λωτην νυκτερουου. Aegyptios uidisti orientem Solem exprimere picto puerulo, qui lato insidet

reneri pueri, depingere uoluisse, adeoque eum ad ortum Solis et ad Luciferum retulisse. Et Phosphorum in Gruteriana inscriptione Harpocratem esse, putauit Baudelotius de Dairual, i) cui non repugnat Cuperus, k) assentit uero B. Deylingius l). *Φωσφορος* certe non solum stella matutina, sed etiam Sol oriens dicitur. Suidas: *Φωσφορος, ὁ το Φως ἀνατελλων, ὁ ἥλιος*. Arque hic etiam pueri habitu, facem ardentem leuantis, conspicitur in marmoribus, quae sacra Mithrae repraesentant. In una inscriptionum, quae a Magnif. Gesnero sunt uulgatae, aperte Phosphorus, ut Harpocrates, ad Solem refertur, quod elogium accipit Apollinis Pythii. Et Apollinem puerum etiam cultum esse, demonstrat inscriptio graeca, quam post Octau. Falconerium, m) Sponium, n) Cuperus, o) memorauit emendauitque modo laudatus Gesnerus, p) et qua Nicomedes medicus donarium dedicauit Aesculapio, nempe imaginem *παιδες θεου Παιανος*, Dei pueri Paeanis. Nec obscura praesto sunt indicia, ipsam Veneris stellam sub Harpocrate latere. Quo pertinet, quod ea stella a quibusdam dicta est Isis, quia Harpocrates Isis filius est. Persuadet hoc etiam, ni fallor, elegans Harpocratis effigies aerea, a Cupero propofita, q) quae stellae Veneris tam aperta habet indicia, ut mirer, idem a Cupero non obseruatum. Est figura puerilis sedens. Harpocratem agnoscis ex digito dextrae labiis admoto. Sinistra facem ardentem cum papaueribus tenet, ut stellam possis intelligere nocte claram. Brachio sinistro gallinaceum includit: a tergo stat noctua, quibus signis diei et noctis initia aperte indicantur. Et certo affirmare autim, iis aut urrumque stellae Veneris or-

i) In libro: *L' utilité des voyages*, Tom. I, p. 220

k) In *Harpocr.* p. 125

l) *Obferu. sacr.* P. III, p. 127

m) *Inscript. athlet.* p. 127

n) *Misc. erud. ant.* p. 132

o) *Harpocr.* p. 79

p) *Comment. Goetting.* Tom. II, p. 318

q) *l. c.* p. 154

ortum, diurnum nocturnumque, indicari, aut solum Luciferum, qui gallum, diei nuntium, secum fert, noctuam uero, fugata nocte, post se relinquit. Praeterea in graeca inscriptione, quam e Sponio repetit Cuperus, r) Anubis et Harpocrates dicuntur Διοσκουροι. Id uero nomen a Castore et Polluce, qui alternis apud superos inferosque agere ferebantur, mutuatum, Anubidi conuenit propterea, quod is, docente S. R. Jablonskio, s) horizon-tem, siue ortum et occasum Solis, designat, adeoque ad superos inferosque comitat. Inde etiam bina hemisphaeria, superum et inferum, nomine Διοσκουρων designari finxit Julianus Imp. memorante Eustathio. t) Simul uero sub Anubide suo Aegyptii intellexerunt stellam Mercurii, quae, quod Soli proxima est, eo uel oriente uel occidente, diurna nocturnaue uidetur. Sed eadem est stellae Veneris, quae Mercurii, ratio, ut inter omnes constat. Hinc propter diurnum nocturnumque ortum subinde cum Dioscuris comparatur. Exemplo est Papin. Stadius, u) qui Luciferum uocat alterum Castorem:

*Donec ab Elysiis prospexit sedibus alter
Castor, et besternas risit Titbonia mensas,*

ut alia testimonia taceam, quae Barthius ad hunc locum dabit. Si igitur ratio patet, cur Anubis et Harpocrates dicti sint Dioscuri, Anubis uero est Mercurius, iam liquet, Harpocratem esse stellam Veneris. Sed ista iam non fortius explico, illud tantum persequor, Telesphorum et Phosphorum uideri ad exemplar Aegyptii Harpocratis effectos esse. Fingunt Aegyptii, Harpocratem tenellum esse puerum, quod Solis, in solstitio hiberno renouati, tenues admodum uires sunt. Eum in sacris suis ritu lugubri ita coluerunt, ut quasi amissum plangerent, iterumque

r) l. c. p. 139

t) Ad Iliad. III, p. 410

s) Panth. Aegypti. lib. V, p. 25

u) Syll. IV, 6, u. 15

que iuuentum gauderent. x) Eum quoque foecunditatis causam esse, frugesque terrae largiri crediderunt. y) Quapropter etiam cum cornucopiae pinxerunt. Hic apud Syros, Biblios, aliosque populos, dictus fuisse uideretur Adonis. Nam hic eodem ritu lugubri cultus est. z) Hunc Solem esse contendit Macrobius, a) imo perfectos fructus eo significari, monet Eusebius. b) Paria omnia et plane gemina de Attine, quem Cybele amasse dicitur, ab antiquis memorantur. c) Horum igitur, nempe Harpocratis, Adonidis et Attinis, ea est similitudo, ut idem numen diuersis nominibus cultum esse, uix dubitari possit. d) Jam idem Telesphori nomine a Pergamenis cultum esse, haud improbabile est. Nam Telesphorus tenellus puer ab iis habirus, unde eum παιδα νεον κομιδη, και ερρειον ιδειν appellat Marinus. e) Fertilitas terrae et perfectorum fructuum productio, quam sub Harpocrate et Adonide intelligunt, apprime conuenit Telesphori nomini, quod τελεσφορειν notat fructus ad maturitatem perducere. Neque eodem nomine quicquam accommodatus est Soli renascenti et renouato. Nam sicut annus ab Homero τελεσφορος dicitur, quod omnes terrae prouentus ad maturitatem perducit, sic ipse Sol, quando annum absoluit, et nouum inchoat, commodissime nomine τελεσφορος indicatur. Idem ualet de nomine Φωσφορος, cuius cum Telesphoro conuenientiam iam adstruximus. Quo

E

- x) IABLONSKI, *Panth. Aeg. lib. II, cap. 6, §. 8.*
 y) IULIUS FIRMICVS, *de errore prof. relig. p. m. 7. seqq.*
 z) LUCIANVS *de Dea Syria*, AMM' MARCELL' *lib. XIX, p. 145. et XXII, p. 238. edit. Lindenbr.*
 a) *Saturn. lib. I, cap. 21.*
 b) *Praepar. Euang. lib. III. p. 110.*

- Plura dabit hymnus Orphei in Adonim.
 c) Vid. MACROBIUS, *Saturn. I, 21.* ARNOBIUS, *lib. V, exiremo. NAT. COMES lib. II, p. m. 97.*
 d) Vid. omnino MACROBIUS, *l. c.*
 e) *In uita Procli, cap. 7.*

siue Solis renascentis salubritatem, siue coniunctam cum eo stellam Luciferi intelligas, pronum est, Harpocratem Adonidem, Artinem, Telephorum $\Phi\omega\sigma\phi\omega\gamma\varsigma$ numen et uirtutem sustinere. Commodè huc facit, quod Plinius, loco supra memorato, stellam Veneris ab aliis Junonis, ab aliis Isidis, ab aliis Matris Deum appellari dicit. f) Hæ enim Deæ cum præfides foecundæ naturæ, et omnium rerum generationis, a diuersis gentibus sint habitæ, stella uero Luciferi, iis attributa, formosissima simul omnium ac foecundissima sit, cuius quippe natura, docente Plinio, cuncta generentur in terris, inde factum esse arbitror, ut Deabus hæc pueros quosdam, Adonidem, Arym etc. in deliciis esse, antiquitas fabularetur. Habes igitur in stella Luciferi, si eam Veneri tribuis, Adonidem; *) si Isidi, Harpocratem; si Matri Deum, Arym; si denique Junoni, quæ et $\tau\epsilon\lambda\epsilon\phi\omega$ et Lucina, habes Telephorum, aut si maui, Phosphorum

XV

Videor mihi iam ostendisse, Bonum Deum Puerum Phosphorum, qui in propositis inscriptionibus est, haud alium esse, quam ipsum Luciferum salutarem, quem in Harpocrate, Telephoro, etc. forte etiam in Baccho, aliæ gentes coluerunt. Quod tamen, ut initio dixi, haud prohibet, quominus e celeb. Gesneri sententia statuamus, Antinoo nomen et cultum Phosphori tributum esse. Nam si Adonidem, Harpocratem, et Artinem honore Phosphori insigniuit antiquitas, idem facile Antinoo fieri potuit ab Imperatoris, uel adulatorum eius, ineptiente ingenio. Certe nomen Phosphori liber-

f) Confer quoque HYGIVM, *Astron. lib. II, 42.* et LINDENBROGIUM ad *Censurinum, cap. XIII*

*) Scilicet Hesperum, siue Luciferum, aequè ac Adonidem a

Venerè amatum, fabulantur poetae. Vid. VIRG. *Aen. VIII, u. 590.* ALBINOVANVS, *Eleg. II, u. 129.* HYGIVS, *Astron. lib. II, 42*

libertis quibusdam eo tempore a patronis esse inditum, ueteres inscriptiones docent. f) Paria quoque nomina illustribus uiris passim imposita legimus, ut Phosphorii, Asterii, Photini, Anatolii. Hominum porro uenustorum comparationem cum Lucifero exhibent epigrammata in Asterem Platonis, et Roscium Q. Caruli, ab Excell. Gesnero scienter eruta, et in huius rei documentum adducta. g) Imo etiam Harpocratis elogio ornatos subinde pueros esse, testatur inscriptio sepulcralis, quam e Reinelio affert Cupepus. h) Fauet porro sententiae Gesneri, quod Hadrianus Antinuum amiserat in Aegypto. In qua cum puer Osiris, siue Harpocrates, certis sacris tanquam amissus plangeretur, et Aegyptii intelligerent, Antinuum ab Hadriano plus quam muliebriter lugeri, facile gratiam eius foeda adulatione captando eo prolabi potuerunt, ut Antinoo numen Harpocratis sui tribuerent. Et certe primum a Graecis Aegyptiis consecratum esse Antinuum, eidemque oracula tributa, diserte memorat Spartianus, i) Origenes uero, eum inter *δαίμονας* Aegyptiorum *μαυτινας* uel *λατρετας* relatum, memoriae prodidit, k) quae certe Harpocrati, atque ex eo efficto Telesphoro, apprime conueniunt. Fauet etiam huic sententiae, quod Antinopus in Nilo, dum nauigaret, dicitur periisse, l) quem

E 2

f) GRVT. *inscript. p. 956, n. 5.* Occurrit etiam quidam ROSPHORVS LUCIFERI FILIVS p. 594, *inscr. 4*
g) *Dissert. cit. in comment. Goett. Tom. IV, p. 108.* Quibus merito addo elegantes uersus, qui Cornelio Gallo uulgo tribuuntur, et formae plebitudinem cum Lucifero et Hespero exoriente comparant:

*Occurris cum mane mihi, ni
purtor ipsa*

Luce noua exoreris, lux

mea, dispeream. Quod si nocte uenis, iam uero ignoscite Diui, Talis ab occiduis Hesperus exit aquis.

h) *Harpocr. p. 124*

i) *In Hadr. cap. 14*

k) *Contra Celsum. lib. III, p. 132.*

Idem *συνθετος των εν Αιγυπτω θεων* uocatur in antiqua inscriptione apud GRVT. fol. 86, n. 1

l) DIO CASSIVS *lib. 69, cap. 2.* et SPARTIANVS *l. c.*

Aegypti uocabant *Αγαθον δαιμονα*. m) Hac enim re adduci poterat Hadrianus, Imperator sane eruditus, ut, quemadmodum Aeneas traditur unda Numicii lustratus ad Deos abiisse, n) sic etiam Antinoum consecrationi suae praeparatum esse hominibus persuaderet, cumque *Bonum Deum* appellari haud inuitus concederet. Fauer denique, quod Hadriani temporibus constat multa orientali-um populorum, Aegyptiorum maxime, sacra in reliquas imperii Romani terras traduci caepisse. E quibus cum Mithram et Harpocratem iam recepissent aliae gentes, quid mirum, si Antinoum etiam, quasi recens consecratum Harpocratem, receperunt. Confirmare hanc coniecturam uidentur numi Hadriani, in quibus simulacrum Harpocratis occurrit, et quorum exempla dat Cuperus. o) Ceterum sub Phosphoro Antinoum latere, haud aliam ob rationem existimo, quam quod Phosphorus idem est cum Harpocrate, atque ille honorem cultumque Harpocratis ab Aegyptiis uidetur accepisse. Neque enim certis testimoniis constat, Antinoum post consecrationem nouum, proprium et peculiare nomen Phosphori accepisse, aut *Φωσφόρου* eius in honorem celebrata. Quin Hadrianus adeo cum Aegyptiis ineptire uoluit, ut, quemadmodum hi Mercurium suum in Luna colloca-ent, cum eaque circumferri putant, teste Plutarcho, p) sic ille Antinoum in Luna poneret. Testis huius rei, ut Exc. Gesnerus monuit, Tarianus est: q) *Πως δε ο τεθνεως Αντινοος μετρωσιον εν τη Σεληνη ωραιον καθιδρυται*. Qui locus paullo obscurior illustrari posse uidetur ex ea ueterum opinione, qua putabant, maculas in orbe Lunae apparen-tes faciem pueri uel ephebi efficere. Describit eam Age-lianax poeta apud Plutarchum r) his uersibus:

Πασσα

m) IABLONSKI *l. c. P. I, lib. I,*

cap. 4. §. 10

n) OVIDIVS *Metam. XIV, u. 398*o) *l. c. p. 171*p) *de Iside, p. 367*q) *Orat. ad Gracc. p. 40*r) *De facie, quae in orbe lunae apparet, Tom. II, CO. p. 920*

Ἦτα μὲν ἡδὲ περὶ τοῦ λαμπροῦ ἐν δ' ἄλλῃ μετὰ
Γλαυκότερον κυανεῖο φασκεται, ἥτε κερὸς
Ὀμῆα, καὶ ὕψος μετῶπα δ' ἐρεῦθεῖ πάντα ἐσμεν.

Hanc faciem ephobi esse putabant uetores, quem Luna perpetuo secum ferre gauderet. Clare hoc indicat Valerius Cato, s) si uera est lectio, quam his in eius uersibus constituit Jos. Scaliger: t)

*Sidera per uiridem redeunt cum pallida mundum,
Inque uicem excurrunt; atque aureus orbis ephobus
Luna tui est tecum, cur non est et mea mecum.*

His igitur locis cum testimonio Tatiani collatis, probabile uidetur, Hadrianum credi uoluisse, faciem in orbe lunae esse Anrinoi consecrati, et a Luna suscepti. Sed plura de Hadriani ineptiis nec libet, nec uacat dicere. Etenim nix tanti sunt, ut operosius excutiantur, et nostra haec de Phosphoro gentiliū disputatio iam iusto latius uideatur excreuisse

XVI

Ceterum illud celare nequeo, cum sensum inscriptionum, quae Deum Puerum Phosphorum adeo celebrant, accuratius conarer exquirere, diu me ea in opinione perstitisse, titulos hosce forte hominibus Semi-Christianis aut Gnosticis deberi, qui Christum, Seruatorem nostrum, hoc elogio, profanis religionibus attemperato, decorare uoluerint. Hos enim homines Seruatoris maiestatem et munera Solis naturalis emblemate adumbrare solitos, eamque in rem Aegyptiorum theologiam cum Christiana miscuisse, multis e documentis, et maxime e gemmis Gnosticorum Abraxeis, constat, neque multa probatione indiget. Exemplo inprimis est oraculum,

E 3 lum,

s) In Diris, u. 143. t) In notis ad Catal. Virg. p. 178

lum, quod Macrobius affert, et Apollini Clario tribuit. u) In quo Sol nouus et renascens *ἀβρὸς ἰαω*, nomine sine dubio e sacris Christianis petito, uocatur, sed cuius uerum auctorem hominem Gnosticum esse, clarissime demonstra- uir Celeb. P. E. Jablonſki. x) Si igitur Christum nascen- tem cum Sole renouato, siue Harpocrate Aegyptiorum comparauit Gnosticus, sane eiusdem fursuris homo eum titulo Dei Pueri et Phosphori decorare potuit, quibus elogiis sciebat Christum ipsa in Scriptura S. ornari. Sed in eam opinionem, cuius haud certa argumenta exant, iam operosius inquirere non uacat. Illud adhuc annotare liceat, morem ecclesiae Christianae, quo natalem Serua- toris die XXV Decembris, siue octauo Calendas Januar. celebrat, sine dubio ea in opinione rationem et originem habere, qua Christum natum cum Sole naturali oriente assidue comparabant. Hoc enim tempore cum Sol in hi- berno solstitio renouatus appareat, et eodem die natalis *Solis Inuicti* celebrari olim Romae soleret, ut testatur Calendari- um sub Constantio Imp. editum, hinc factum esse arbi- tror, ut illud tempus Seruatoris natali aptissimum existi- maretur

XVII

Sed in frequentissimo Solis et siderum, imprimisque Phosphori, cultu quid aliud, quam summam profanarum gen- trium coecitatem et superstitionem intelligimus. Hoc magis a nobis adorandus est diuinus ille *ΦΩΣΦΟΡΟΣ*, illud *ἀληθινὸν Φῶς*, Jesus Christus, qui ad orbis terrarum salu- tem illucescens tenebras erroris et superstitionis coelesti doctrina discussit, et quem ipsi in Scriptura S. relucentem agnouimus. Ipsum hoc eius nomen nos admonet, quantis e- tenebris eius beneficio liberari, quantaque luce donati si- mus. Hic est ille Phosphorus, qui diem salutis et annum complacentiae diuinae inchoauit, quo recepti in Dei gra- tiam

u) *Saturn. lib. I, cap. 18*x) *Pant. Aeg. lib. II, cap. 6, §. 5, et 6*

riam iam aeternae saecula gloriae expectamus. Amplitudinem diuinæ gratiae hoc maxime tempore diligentius meditemur, quo memoriam nati Seruatoris, illiusque dici renouamus, quo diuini *Φωσφορ* lux toti terrarum orbi exorta est. Capiamus ex hac meditatione incitamentum pietatis nostrae, ut diuina Euangelii luce collustrati dignos hoc beneficio nos praestemus, et, filios nos esse lucis, tota uitae ratione et sanctitate morum comprobemus. Ipse nos propter ortum diuini Phosphori ad recte factorum studium excitat Apostolus, Rom. XIII, 12: *Difcessit nox, dies adest. Quare deponamus opera tenebrarum, et induamus arma lucis, honesteque nos, ut in die, geramus.*

P. P. In Academia Julia Carolina sacro natiuitatis

Christi, A. MDCCLV

AB: 153369

ULB Halle

3

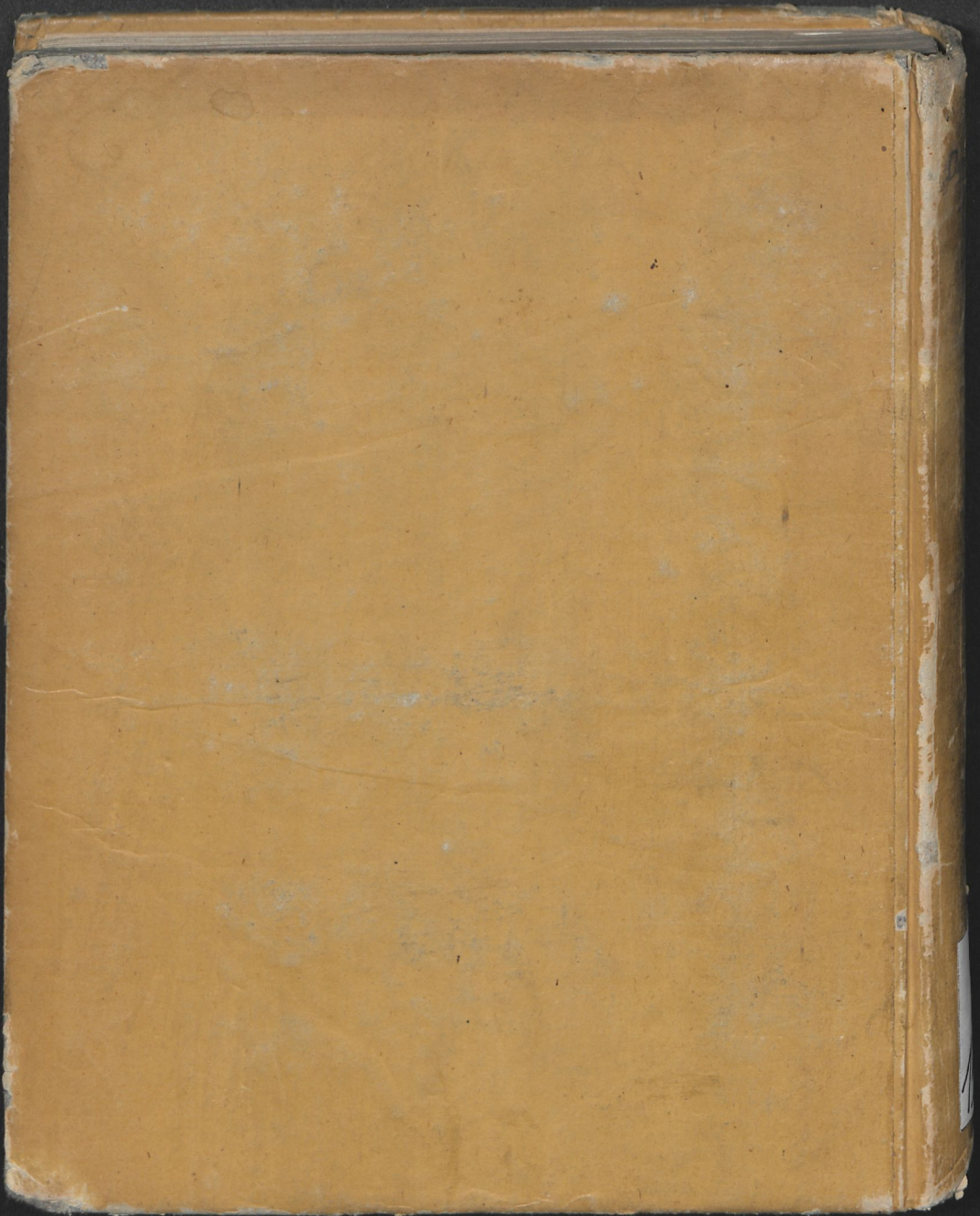
004 153 987

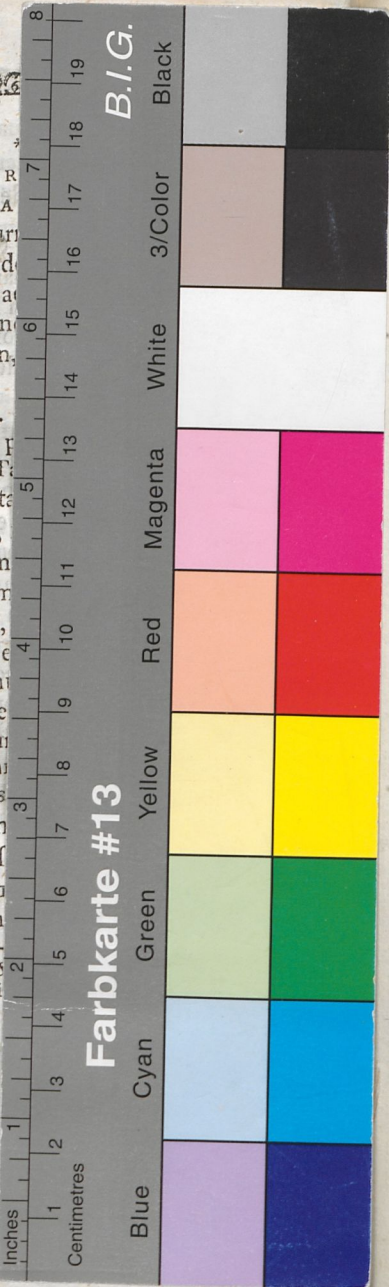

Sb,

R

DE
CHRISTO
PHOSPHORO NOSTRO

AD LOCOS LVC I, 78. 2 PETR I, 19.

APOC XXII, 16.

ITEM DE
DEO PHOSPHORO
PROFANARVM GENTIVM
PROGRAMMA
SACRO CHRISTI NATALITIO

A R S C I C I O C C L V
IN ACADEMIA IVLIA CAROLINA
P P

HELMSTADII
TYPIS B P D SCHNORR II
ACAD TYPOGR

10

